

OBSAH.

	Stránka
<i>Předmluva</i> : Vydání spisů Havlíčkových, životopisy, prameny historické	1

ÚVOD.

Havlíček v úsudcích doby nové a starší: O Havlíčkovi pro neznání jeho spisů a práce posud není ustáleného soudu věcného.

§ 1. Havlíček v úsudku mladočeském (pan K. Tůma)	9
§ 2. staročeském (dr. Rieger, Palacký)	10
§ 3. Úsudek radikálů z roku 1848 (J. V. Frič, J. Sojka)	12
§ 4. Úsudek konservativců (Pícek, Malý)	14

Kniha první.

ROK 1848 A NAŠE POLITICKÉ PROBUZENÍ.

Rok 1848, revoluce proti absolutismu: *Probuzení z absolutismu otřesením revolučním.*

§ 5. Rokem 1848 nastává nové období obrodni — období po výtece politické. Palacký a Havlíček národními vůdci politickými: Havlíček pravým politickým buditelem	17
§ 6. Revoluce k odstranění absolutismu byla nutná. Revoluce roku 1848 byla buržoáská: měšťanstvo, inteligenti, obzvláště také studentstvo	18
§ 7. Centralistický absolutism porušil správu státní v samých základech; odsud porážka absolutistické armády a diplo-	

- macie roku 1859. Rozdíl absolutismu Metternichova a Bachova. Reakce potlačila jen revoluci brannou nikoli však revoluci hlav a myšlenek. Úpadek absolutismu: autonomie contra centralism: veřejnost, svoboda tisku a slova, kritika politické zprávy hrozbou absolutismu. Zrušení poddanství, cenný výtěžek roku 1848: absolutistické žrectví tím padá 21
- § 8 *Chronologický přehled hlavních událostí doby Havlíčkovy a jeho působení* 23

II. Česká politika roku 1848 a první politické strany a směry: 1. *Spor o politickou taktiku: problem revoluční.*

- § 9. Účastnit se revoluce a jak? Strana národní (Palacký, Havlíček) a strana radikální 39
- § 10. Sociální roztržení měšťanstva pražského ve stranu národní neboli liberální a ve stranu radikální. Směry a frakce 40
- § 11. Spolková a žurnalistická organizace obou stran 42
- § 12. Sociální otázka u nás a sociální stránka hnutí revolučního 45
2. *Radikalism roku 1848.*
- § 13. Spory o to, která strana roku 1848 způsobila politické hnutí 48
- § 14. Politické následky Svatodušního vzbouření podle Palackého 51
- § 15. Psychologie revolučních radikálů roku 1848 podle J. V. Friče 54
- § 16. Radikalism bez hlubšího filosofického základu a vedení 59
- § 17. Radikální strana nemá určitého politického programu a úsilí 64
- § 18. Radikalism roku 1848 odpovídá stavu politické vzdělanosti vlády, šlechty, stran mírných a vůbec celé společnosti 68
3. *Naše oficiální politika roku 1848: vládní opportunism.*
- § 19. Čeští poslancové stranou vládní — co to znamená? 72

§ 20. Kolísání a nerozhodnost: „Osvědčení“ českých poslancův o své sněmovní politice	73
§ 21. Politika národnostní: odpor proti německví a Němcům, boj proti frankfurtskému parlamentu	77
§ 22. Politika slovanská, protimaďarská a protivídeňská	82
§ 23. Liberalism: svoboda a národnost, otázka náboženská a církevní	84
§ 24. Demokratism: poměr ke šlechtě	86
§ 25. Sociální otázka. Lidovost a autonomie. Nedostatky nacionalismu	93
§ 26. Nedostatek politického vzdělání	97
§ 27. Zbytky protireformační poroby a výchovy	101
§ 28. Nedůvěra ve vlastní sílu: nerozhodnost a kolísání	101

III. Palackého politický program roku 1848. *Humanitní program Palackého.*

§ 29. Ze směsice programů roku 1848 vyniká program Palackého. Havlíček jej přijal	104
§ 30. Filosofické základy humanitního programu Palackého	109
§ 31. Palackého návrh rakouské federace roku 1849	112
§ 32. Federace národů nebo zemí? Palacký kolísá	114
§ 33. Kulturní význam zastaralého centralismu státního a potřeba podříditi jej novodobým principům národnosti a veřejného mínění	118
§ 34. Palackého pojem státu. Palacký proti liberalismu francouzskému a Rotteckovskému. Liberalism a program humanitní	119
§ 35. Palackého demokratism. Rozdíl feudálního stavovství od šlechtictví. Palacký pro zrušení stavů. — Kolísání Palackého	122

Kniha druhá.

HAVLÍČEK POLITICKÝM BUDITELEM.

IV. Havlíček proti absolutistické reakci: *Troji období Havlíčkovy činnosti: Havlíčkova hlavní činnost v době politické reakce.*

- § 36. Havlíček před rokem 1848, v roce 1848 a později . . . 125
 § 37. Havlíček pochopil význam roku 1848: revoluce měla
 v zápětí reakci 127
 § 38. Reakce netoliko Bachovská, ale v nás samých. Havlíček
 proti reakci 129

Kniha třetí.

HAVLÍČKOVY VŮDČÍ MYŠLENKY POLITICKÉ.

V. Havlíček proti revoluci: *Havlíček v souhlase s Pa-
 lackým je proti násilné revoluci a pro opřisoci zákonnou.*

- I. § 39. Problem politické revoluce dnes a již roku 1848 . . . 133
 II. § 40. Havlíček proti revoluci. Stupňový pokrok historický
 mluví proti revoluci. Reakce důvod proti revoluci . . . 140
 § 41. Národ má právo k sebeobraně 143
 § 42. Revoluce bývají neúspěšné. Čechové roku 1848 nemohli
 se účastnit revoluce branné 144
 § 43. Opřisoci má být zákonná. Příklad zákonného odporu.
 Úspěšnost zákonného odporu 146
 § 44. Revoluce přiči se hlavní podmínce pravé svobody: ve-
 řejnosti. Tím se také přiči společenské smlouvě. Je tudíž
 i nemravná 153
 § 45. Jen mravnost a vzdělanost národa zabezpečují úspěch
 revoluce obranné. Revoluce budující a revoluce bourající 155
 § 46. Havlíček postřehl historickou a věcnou souvislost novó-
 době revoluce s reformací církevní 160

VI. Havlíček proti radikalismu a reakcionářství:

*Politické přepjatství a reakcionářství vzájemně se pod-
 miňují.*

- § 47. Havlíček důsledným odpůrcem politického radikalismu.
 Jeho boj s radikály roku 1848 161
 § 48. Havlíček je proti radikálnímu směru a potírá jej proto
 v samých zárodcích 164
 § 49. Radikální přepjatství a reakcionářství vzájemně se pod-
 miňují 166

- § 50. V radikální přepjatosti libuje si pouze politická nevy-
spělost a často nepoctivost. Jsou „boží bojovníci“, kteří
„radikalismem spekulují“ 168
- § 51. Havlíčkův poměr uprostřed mezi radikalismem a konser-
vatismem. Co je pravá mírnost 172
- § 52. Havlíček proti reakci hlavním politickým buditelem . . 174
- § 53. Havlíček proti reakční passivitě. Slovo o „podvázaném
křídle“. Opatrnost pravá a nepravá. Opatrnost z dů-
sledné pracovitosti. Havlíček byl opatrný proti reakci,
ale stejně proti radikalismu 177

VII. Jen vnitřní silou a vzděláním: 1. *Proti revoluci a radikalismu Havlíček staví vnitřní silu a vzdělání.*

- § 54. Problém malého národa r. 1848 Havlíčkova Batelovská
dumka: Vnitřní síla jediná spása národa 181
- § 55. Vzdělání celého národa zárukou svobody. Vzdělání ne-
drážďení! 185
- § 56. Vzdělání humanitní. V čem spočívá pevnost politického
charakteru. „To chci, to nechci!“ 188

2. *Havlíček o vzdělání politickém.*

- § 57. Havlíček žádá vzdělání všeobecné. Stejný požadavek
dnes a stejně oprávněný 191
- § 58. Havlíček je pro vzdělání co možná praktické. Všecky
školy, i nejnižší, mají vyučovat politice 194
- § 59. Havlíček proti „kulatým“ slovům, proti politickému slo-
vičkářství a řečnování a zejména radikálů 196

VIII. Havlíčkova revoluce literární. Spisovatel- člověk: 1. *Roku 1848 bylo třeba revoluce duchovní, ni- koli branné.*

- § 60. Havlíček podnikl literární revoluci buditelskou . . . 201
- § 61. Boj proti oficiálnímu vlastenectví a vlastenčení . . . 203
- § 62. Boj proti vlastenčení slovanskému. „S hrdoostí národní
řeknu: Já jsem Čech, ale nikdy Já jsem Slovan.“ . . . 205
- § 63. A přece Slovan, ale bez vlastenčení 209
- § 64. Havlíčkova literární kritika revolucí sociální 212

2. Havlíček jako spisovatel a člověk.

- § 65. Havlíček jako žurnalista. Literární a politický význam žurnalistiky roku 1848 219
- § 66. Havlíček proti romantismu a pro realism 223
- § 67. Učitelové Havlíčkovi — Havlíček učitelem 231
- § 68. Havlíček člověk-mučedník, a více než mučedník 232

Kniha třetí.

HAVLÍČKOVY VŮDČÍ MYŠLENKY POLITICKÉ.

IX. Program humanitní: *Havlíček vypracoval zásady humanitní taktiky politické.*

- § 69. Havlíček v podstatě má humanitní program, jak Palacký a Kolár. Určuje hlavně jeho politickou taktiku 235
- § 70. Humanitní program: umět žít nejen trpět a umírat 236
- § 71. Historický vývoj zabezpečuje sílení humanity. Důvod pro tento historický optimism historický a mravní 239
- § 72. Bratrství národů 241
- § 73. Bratrství národů, ale také národní záští. Potřeba federace národů slabších 242

X. Náboženství: *Havlíček pro náboženskou a církevní reformu ve smysle Jana Husa.*

- § 74. Náboženství a politika, církev a stát. „Církevní absolutism poduškou světského“ 244
- § 75. Havlíčkův vývoj náboženský. Jeho filosofie náboženství (Bolzanova závěť) a úsilí o církevní reformu 250
- § 76. Havlíčkův humanitní program a jeho poměr k liberalismu. 258
- § 77. Havlíček pro reformu Husovu a národní církve. Havlíček roku 1848 vědomě navazoval na dobu reformní 262

XI. Politika a ethika: *Havlíček chce politiku rozumnou a poctivou.*

- § 78. Veřejnost hlavní zbraní proti macchiavellismu absolutismu. Havlíčkova poctivost žurnalistická 267
- § 79. Poměr politiky a ethiky 269

XII. Stát a ústavní formy: *Stát spočívá na mravnosti a svobodné smlouvě občanů.*

- § 80. Vznik, vývoj a účel státu 271
- § 81. Havlíčkova státovědecká theorie přirozeného práva. Přirozené právo národnosti. Individualism a kolektivism. Havlíček a státovědecký liberalism 275
- § 82. Hlavní ústavní formy: demokracie, republika, monarchie. Havlíček je pro demokracii. Demokracie rakouská . . . 279
- § 83. Absolutism a konstitucionalism 286
- § 84. Politické strany a jejich utřídění podle poctivosti a vzdělanosti 296

XIII. Havlíčkovy názory hospodářské a socialně-politické: *Vnitřní síla národa spočívá také v hospodářské nezávislosti.*

- § 85. Havlíček národnímu hospodaření a jednotlivým stavům hospodářským věnuje velikou pozornost. Žádá reformu školství ve smyslu hospodářského realismu 306
- § 86. Pokud Havlíček hovoří hospodářskému liberalismu. Přirozené právo a právo na práci. Kapitalism. Vzdělávání a zákonná ochrana dělnictva 310
- § 87. Sociální význam roku 1848 Havlíčkovi neunikl Socialism a komunism. Havlíček proti komunismu, ale pro všeobecné právo hlasovací 317

XIV. Idea národnosti: *Každý národ má přirozené právo svého jazykového a kulturního vývoje.*

- § 88. Pojem národa a národnosti. Právo národnosti je přirozené. Přirozené právo a humanita. Je národnost princip státotvorný a do které míry? Trojí politický obsah národnostního principu: právní — historický — utilitární 323
- § 89. Národnostní politika: národnost a svoboda. Národní šovinism a národní rozhodnost. Národní rovnost a demokratism proti národnostní aristokracii 326

- § 90. Národ se stanoviska demokratického a lidového. Havlíčkův kritický demokratism. Demokracie a demagogie. Učit lid — od lidu se učit 329

Knihá čtvrtá

HAVLÍČKŮV PROGRAM POLITICKÝ.

XV. Havlíčkův celkový program politický: Vývoj Havlíčkova programu a jeho shody s programem Palackého.

- § 91. Havlíčkovy formulace programové před rokem 1848 a v prvé době roku 1848. 332
- § 92. Článek, o němž by si Havlíček přál, aby jej každý přečetl a rozvážil 338

XVI. Havlíčkův program politický. Federativní Rakousko: 1 Národ menší a slabý potřebuje pomoci národů jiných: federací a taktikou humanitní.

- § 93. Úplná samostatnost je pro nás podle Havlíčka nemožná. Potřeba federace rakouské. Federace politickou formúlí tužeb humanitních a Kollárovy vzájemnosti . . 352
- § 94. Federace národů nebo zemí? Také Havlíček v tom kolísal. Právo historické a přirozené 357
- 2. Demokratism proti absolutismu.*
- § 95. Proti absolutismu eo ipso centralistickému čelí konstituční federalism a autonomie. Federalism a autonomism. Boje federalistů a centralistů a jejich dosah národnostní, státoprávní a administrativní 360
- § 96. Havlíček pro autonomii obce, ale proti krajskému zřízení 363
- § 97. Havlíček pro všeobecné rovné právo hlasovací a jednu komoru. Pokud by připustil census 365
- § 98. Havlíčkova politika vůči šlechtě. Politické spojenství politiků lidových se šlechtou možné a za jakých podmínek. Aristokracie není stavovstvím. Šlechta lidová 374

XVII. Havlíčkova politika národnostní a jazyková:

1. *Proti malosti sbírání všech sil a slovanská vzájemnost.*

- § 99. Čechy mají být úzce spojeny s Moravou, Slezskem a Slovenskem. Morava. Spory o Slovensko a slovenštinu. Otázka slovenská otázkou existence národa českoslovanského 391
- § 100. Slovanská vzájemnost. Slavism, austroslavism, panslavism a panrusism. Hlavní požadavky slovanské politiky: literárně-jazykové — politické. Spojenství s rakouskými národy neslovanskými 397

2. *Němčinou proti němčině.*

- § 101. Jazyková rovnoprávnost, co znamená. Rozpor mezi požadavkem a prováděním 403
- § 102. Návrhy na rovnoprávnost ve školách a v úřadech. (Návrhy Tomkovy.) Havlíček pro utrakvism na gymnasiích 406
- § 103. Havlíček němčinou čelí němčině. Rozdíl školství praktického a humanistického 410
- § 104. Havlíček o národním ohraničení okresů a o uzavřeném území českém a německém 415
- § 105. Havlíček o otázce židovské 419

Knihá pátá.

HAVLÍČEK A ČESKÁ OTÁZKA.

XVIII. Havlíčkova politika nepolitická: *Politika národa nesamostatného musí směřovat k nejdokonalejší sebesprávě.*

- § 106. Radikální illuse Bakuninské a jejich následky v květnu 1849. Havlíček povzbuzuje k politice nepolitické. Havlíčkův návrh všenárodní organisace spolkem nepolitickým: „Jednota Komenského“ 426
- § 107. Politika nesamostatného národa. Příklad myslitelů polských; polská filosofie messianistická. Havlíček dovolává se filosofie Trentowského. Česká humanita, polský messianism, ruské slavjanofilství 438
- § 108. Filosofie a politika. Charakter filosofie české: Havlíček.

Potřebujeme ještě Havlíčkova nepolitického spolku? Veřejná kritika a diskusse	476
---	-----

Závěr.

Havlíček posud naším politickým buditelem:*Havlíček předchůdcem politického realismu.*

§ 109. Kritické ocenění Havlíčkovy politické filosofie. Její nedostatky nepatrný v poměru k hodnotě	481
§ 110. Poměr Havlíčkův ke stranám roku 1848 — ke straně radikální a Palackého. Havlíček a Palacký; shoda a různost	484
§ 111. Havlíček: staročestství a mladočestství	489
§ 112. Havlíček předchůdcem politického realismu	493

OPRAVY:

- Str. 24. k roku 1842 čti: Ševyrev;
 „ 46. ř. 1. shora čti: živnostnických — místo dělnických.
 „ 52. „ 11. zdola čti: Klecanský;
 „ 64. „ 8. „ mezi slova „Proto Frič“ polož si: čárku;
 „ 80. „ 10. „ čti: nevidouce;
 „ 89. „ 2. „ čti: slovanského — místo stavovského;
 „ 92. „ 13. „ čti: umlouval;
 „ 129. „ 13. a 14. zdola čti: v nás samých;
 „ 133. „ 9. zdola čti: § 39 — místo § 38.
 „ 146. „ 6. shora čti: § 43.
 „ 153. „ 7. zdola čti: § 44.
 „ 155. „ 1. shora čti: § 45.
 „ 160. „ 12. zdola čti: § 46.
 „ 172. „ 11. shora čti: § 51.
 „ 262. „ 11. shora čti: přítomností — místo nepřítomnosti;
 „ 333. „ 1 zdola čti: stavovská;

menší chyby čtenář laskavě opraví si sám. (Na př. na str. 39. a 235. zapomenut §, zde § 69, tam 9).